

SECURITATEA JURIDICĂ – PRINCIPIU FUNDAMENTAL ÎN STATUL DE DREPT

Iacub Irina - doctor în drept, conferențiar universitar interimar la Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Studiul readuce în atenție problema securității juridice văzută ca un principiu fundamental într-un stat de drept, care presupune următoarele exigențe: neretroactivitatea legii, accesibilitatea și previzibilitatea legii, interpretarea unitară a legii. Se subliniază că respectarea acestor coordonate constituie o condiție sine qua non pentru o legislație de calitate și o aplicare de calitate a acesteia, toate orientate spre asigurarea stabilității raporturilor sociale în cadrul statului.

Cuvinte-cheie: stat de drept, securitate juridică, principiu, lege, neretroactivitatea legii, accesibilitatea și previzibilitatea legii, interpretarea unitară a legii.

The study includes some reflections on the issue of legal security seen as a fundamental principle in a rule of law, which includes the following exigencies: non retroactivity of the law, the availability and predictability of the law, the uniform interpretation of law. It is noted that compliance with these coordinates is a sine qua non for a good legislation and quality of its application, all oriented towards ensuring the stability of social relations within the state.

Keywords: rule of law, legal security, principle, law, non retroactivity of the law, the availability and predictability of the law, the uniform interpretation of law.

В данной статье рассматривается юридическая безопасность в качестве одного из основополагающих принципов правового государства, которое включает в себя следующие требования: необратимость закона, доступность и предсказуемость закона, единообразное толкование закона. Автор подчеркивает, что соблюдение этих требований является непременным условием для качественного законодательства и качество его применения, и в итоге для обеспечения стабильности общественных отношений в государстве.

Ключевые слова: правовое государство, юридическая безопасность, принцип, закон, необратимость закона, доступность и предсказуемость закона, единообразное толкование закона.

Introducere. Într-un stat de drept, respectarea principiilor precum legalitatea, securitatea juridică sau previzibilitatea normelor juridice trebuie să fie de domeniul normalității. Atunci când însă normalul se transformă în anormal, vorbim deja de o stare de insecuritate juridică, care generează lipsa de încredere a cetățeanului în autoritățile publice ale statului și în normele pe care acestea le edictează.

Este evident că modificarea permanentă a normelor juridice sau crearea de norme juridice cu un sens obscur este o sursă sigură de dezechilibru social și, ca atare, de neîncredere din partea particularilor [25, p. 116]. Prin urmare, în spațiul european, în ultimele decenii tot mai mult și-a făcut loc un principiu fundamental pentru existența statului de drept – *principiul securității juridice* sau alfel spus *principiul stabilității raporturilor juridice*.

În prezent, acesta se bucură de o largă recunoaștere, nu doar în sfera dreptului european, ci și în cea a majorității sistemelor juridice interne ale statelor membre, susțin cercetătorii [25, p. 112]. Acest moment, cât și semnificația practică deosebită a principiului, din punctul nostru de vedere, servește ca o premisă importantă și deloc neglijabilă pentru transpunerea lui și în Republica Moldova, ținând cont de eforturile depuse pentru consolidarea statului de drept și democratizarea societății moldovenești.

Necesitatea studierii principiului securității juridice este indubitabilă din mai multe considerente [26, p. 4-5]:

- În primul rând, pentru a fi funcțional, acest principiu are nevoie de o definiție clară și accesibilă, astfel încât să nu fie perceput ca o noțiune abstractă.

- În al doilea rând, importanța explicării conținutului principiului este majoră mai ales într-un stat de drept, deoarece atât autoritățile publice, cât și instanțele judecătorești sunt obligate să-l aibă în vedere, primele în emiterea/adoptarea actelor juridice, celelalte în soluționarea litigiilor [25, p. 112].

- În al treilea rând, preocuparea pentru asigurarea securității juridice este de actualitate, mai ales în condițiile creșterii cantitative a legislației din ultimii ani, determinată de creșterea complexității dreptului, ca urmare a dezvoltării noilor surse de drept, mai ales a celor comunitare și internaționale, precum și a evoluției societății, a apariției unor noi domenii de reglementare [24, p. 2].

Scopul studiului. Date fiind actualitatea contestabilă și valoarea juridică, teoretică și practică deosebită a principiului securității juridice pentru stabilitatea relațiilor din cadrul societății, în prezentul demers științific ne propunem să expunem câteva reflecții pe marginea conținutului principiului dat și a modalităților de asigurare a acestuia în activitatea statului de drept.

Metode și materiale aplicate. În procesul studiului au fost folosite următoarele metode de investigare științifică: analiza logică, analiza comparativă și sinteza. În calitate de suport bibliografic au servit lucrările cercetătorilor autohtoni, români și francezi, precum și legislația și practica judiciară în materie a Republicii Moldova, a României și a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Rezultate obținute și discuții. Înainte de a încerca o conturare a esenței și conținutului principiului securității juridice, vom preciza că deși este important pentru statul de drept, acesta nu este reglementat juridic, fiind o creație a jurisprudenței [13, p. 13]. Prima dată a fost menționat de Curtea de Justiție a Comunităților Europene, fiind considerat o regulă de drept ce trebuie respectată în aplicarea tratatului. Ulterior, acesta a fost preluat în practica Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare CtEDO), pentru ca mai târziu, să fie preluat și în documente programatice – de exemplu, *Cartea albă pentru un dialog intercultural*, elaborată în 2008 de Consiliul Europei, unde se arată că principiul preeminenței dreptului garantează separația puterilor, securitatea juridică și egalitatea tuturor în fața legii (pct. 3.4.1) (apud C. Danileț [13, p. 13]).

Într-o altă opinie se susține că principiul securității juridice este „un produs de import” provenit în mare parte din dreptul german și introdus pas cu pas în ordinea internă prin prisma dreptului unional și a celui consacrat de Convenția Europeană a Drepturilor Omului [15, p. 105] (în continuare Convenție). Deși nu este consacrat în mod expres într-un text comunitar, Curtea de Justiție a Comunităților Europene a stabilit că principiul securității juridice este parte integrantă a ordinii juridice comunitare, cât și de statele membre în exercitarea prerogativelor conferite de directivele comunitare [6, p. 42-44]. De asemenea, nici în dreptul european al drepturilor omului nu regăsim o reglementare expresă, dar securitatea juridică este analizată la nivel jurisprudențial, de regulă, în legătură cu principiul preeminenței dreptului, prevăzut în Preambulul Convenției [11].

În jurisprudența sa, CtEDO a evidențiat importanța principiului securității juridice, arătând că: acesta este inherent atât dreptului Convenției, cât și dreptului comunitar [5, p. 106]; este un element esențial al statului de drept și nerespectarea lui echivalează cu încălcarea prevederilor art. 6 §1 din Convenție [4]. În jurisprudența CtEDO, acest principiu este consacrat în mod explicit în legătură cu unul dintre drepturile fundamentale reglementate de Convenție, respectiv dreptul la un proces echitabil. În numeroase cauze această instanță a statuat că unul dintre elementele fun-

damentale ale preeminenței dreptului este principiul securității raporturilor juridice, care impune, printre altele, ca soluția dată în mod definitiv de către tribunale unui litigiu să nu fie repusă în discuție.

Pe de altă parte, trebuie precizat că judecătorel comunitar (de la Curtea de Justiție a Comunităților Europene) și cel european (de la CtEDO) au consacrat principiul securității juridice, introducând în jurisprudență „principiul încrederii legitime”, care tinde să limiteze posibilitățile de modificare a normelor juridice, din momentul în care au fost luate angajamente de către autoritățile competente. Garant al unei anumite previzibilități în aplicarea dreptului, acest principiu protejează „încrederea pe care destinatarii regulilor și deciziilor sunt îndreptățiți să o aibă, cel puțin pentru un anumit timp, în stabilitatea situațiilor reglementate de aceste reguli sau decizii” [23, p. 5-6].

În mod asemănător, la nivel legislativ intern, principiul securității juridice nu este consacrat ca o regulă de drept de sine stătătoare, ci rezultă implicit din dispozițiile constituționale ale statelor europene (bunăoară, din art. 1 alin. (3) din Constituția României [10]), acesta fiind privit ca un corolar al statului de drept [15, p. 107].

Deși, plecându-se de la caracterul multiform al principiului, în doctrină s-a arătat [12, p. 2815] că nu este posibilă o definire exactă a acestuia, totuși, relativ recent, în unele lucrări de specialitate, securitatea juridică a fost definită ca „acel principiu care tinde să înlăture din ordinea juridică riscul de incertitudine generat de imprecizia sau instabilitatea dreptului” [2, p. 158]. În același timp, în literatură se susține că, *lato sensu*, prin siguranța persoanei se înțelege siguranța juridică a acesteia, siguranță garantată de către drept, precizându-se în acest sens că „siguranța persoanei este un principiu care, la rîndul său, este aproape rațiunea de a fi a dreptului însuși” [19, p. 178] sau că „securitatea juridică este calitatea unei ordini de drept ce garantează individului lizibilitate și încredere în ceea ce constituie dreptul la un moment dat și care, după toate probabilitățile, va fi dreptul și în viitor” [3, p. 162-163].

Potrivit doctrinei franceze, securitatea juridică se caracterizează prin faptul că aceasta trebuie să protejeze persoana „de pericolul care vine chiar

din partea dreptului, contra unei insecurități pe care a creat-o dreptul sau pe care acesta riscă s-o creeze” [17, p. 10] și are un conținut complex, în sensul că ea comportă două mari categorii de reguli, pe de o parte, cele care vizează calitatea dreptului și, pe de altă parte, cele care privesc asigurarea stabilității situațiilor juridice, respectiv neretroactivitatea legii și previzibilitatea acesteia și a acțiunilor statului, numită și „principiul încrederii legitime în continuitatea acțiunilor statale”. În acest context, s-a susținut că o noțiune mai potrivită decât cea de „securitate juridică” ar putea fi cea de „fiabilitate a dreptului” [21, p. 6].

Dincolo de contribuția doctrinei franceze la dezvoltarea principiului securității juridice, un aport distinct în acest sens a înregistrat și Consiliul de Stat al Franței, mai ales prin rapoartele (studiile) sale anuale, care în ultimii ani cuprind și compartimente de analiză pe alocuri doctrinara. După cum subliniază cercetătorii S. Predescu și V. Țăndăreanu, este relevant pentru principiul în discuție mai ales studiile realizate în anii 1990 și 2006 („Securitatea juridică și complexitatea dreptului”). Pornind de la premisa că securitatea juridică constituie unul din fundamentele statului de drept, autorii studiului (din 2006) dezvoltă conținutul principiului securității juridice. Respectiv, acest principiu înseamnă ca cetățenii să fie în măsură, fără ca acest lucru să reclame din partea lor eforturi deosebite, să decidă ce este permis și ce este interzis prin dreptul aplicabil. Pentru a se ajunge la acest rezultat, normele adoptate trebuie să fie clare și inteligibile și să nu fie supuse, în timp, la schimbări prea frecvente și, mai ales, imprevizibile. Din această perspectivă, s-a arătat că axa formală a securității juridice o reprezintă calitatea legii, în timp ce axa temporală o reprezintă previzibilitatea legii [23, p. 5].

Vorbind despre **calitatea** legii, studiul precizează: „Legea este făcută pentru a impune, a interzice, a sancționa. Ea nu este făcută pentru a flecări, a crea iluzii, a provoca ambiguități și decepții. Legea trebuie să fie deci normativă: legea non-normativă diminuează regula necesară, inducând un dubiu asupra efectului real al dispozițiilor sale. [...] Pentru a ști ce prevede legea, nu este suficient ca ea să fie accesibilă în sens material. Este vorba desigur de o exigență esențială, iar publicarea normei, care este destinată să o facă

accesibilă, constituie de altfel o condiție a opozabilității sale. Dar mai trebuie ca norma să fie și inteligibilă. Inteligibilitatea implică lizibilitatea, atât claritatea și precizia enunțurilor, cât și coerența lor. Ea mai presupune și ca regulile să dobândească întreaga lor forță în contextul corpus-ului juridic în care ele sunt chemate să se integreze, fără să facă, în acest scop, apel la prea multe dispoziții exterioare textului”.

Ținând cont de aceste momente, cercetătorii subliniază că inflația legislativă, instabilitatea normativă, nerespectarea cerințelor de tehnică și procedură legislativă, la care se adaugă și incertitudinea care planează asupra condițiilor de aplicare, creează o insecuritate juridică dificil de suportat pentru omul obișnuit, confruntat cu aplicarea dreptului, punându-l în dificultate chiar și pe specialistul în drept [15, p. 103].

În același timp, în doctrină, se atrage atenția că dreptul a suportat întotdeauna tensiunea a două exigențe contradictorii: justiția sau echitatea, pe de o parte, care incită la modificarea regulilor și situațiilor juridice pentru a ameliora în mod constant ordinea juridică sau pentru a o adapta la o societate schimbătoare și care se concretizează în principiul mutabilității și, pe de altă parte, siguranța juridică care cere stabilitate [19, p. 178]. Ca atare, legiuitorul nu poate opera prea des modificări legislative, deoarece astfel se aduce atingere stabilității dreptului care este o condiție a respectării lui de către destinatari și, în același timp, mutabilitatea legislației apare ca fiind necesară într-o societate aflată într-o permanentă dezvoltare [15, p. 104]. Suntem astfel în fața unei dileme dificile, așa cum se arată și în literatura de specialitate [22, p. 223-224], unde se exprimă îndoiala cu privire la posibilitățile juridice de asigurare în cele mai optime condiții a continuității legislative în statul de drept. De regulă, în cadrul acestei dileme, câștig de cauză are principiul mutabilității, legislația putând fi modificată în orice moment, însă, în prezent se afirmă din ce în ce mai puternic principiul securității juridice ce se opune revizuirilor prea dese și insuficient motivate, impunându-se cu necesitate o concretizare mai fermă a acestuia. Pe de altă parte, se consideră [22, p. 224] că ar fi vorba doar de o contradicție aparentă, deoarece modificările legislative, în măsura în care permit evitarea învățării patologice și

facilitează creșterea calității pregătirii legislației, nu determină revizui, ci, din contră, conduc la elaborarea unor legi durabile.

Sintetizând multe din reflecțiile expuse în literatura de specialitate, cercetătoarea R. Duminică subliniază că din perspectiva elaborării legii, în esență principiul securității juridice, înglobează următoarele aspecte: **neretroactivitatea legii, accesibilitatea și previzibilitatea legii, interpretarea unitară a legii**, coordonate a căror respectare constituie o condiție *sine qua non* pentru o legislație de calitate [15, p. 107] și o aplicare de calitate a acesteia.

Neretroactivitatea legii. În considerarea importanței sale pentru statul de drept, acest principiu a fost ridicat la rang constituțional, fiind consacrat în art. 22 din Constituția Republicii Moldova [7]. Aceasta se justifică prin faptul că asigură în condiții mai bune securitatea juridică și încrederea cetățenilor în sistemul de drept, precum și datorită faptului că blochează nesocotirea separației dintre puterea legislativă, pe de o parte, și puterea judecătorească sau cea executivă, pe de altă parte, contribuind în acest fel la consolidarea statului de drept [24, p. 10].

Ca urmare a consacrării sale constituționale, acest principiu a devenit obligatoriu nu doar pentru judecătorul care aplică legea, ci și pentru legiuitor, care este ținut deopotrivă să-l respecte în procesul de legiferare, neretroactivitatea legii constituind o garanție fundamentală a drepturilor constituționale [9, p. 139]. Profesorul M. Eliescu, arată în acest sens, în mod sugestiv, că [16, p. 80] „dacă ceea ce s-a făcut în conformitate cu legea în vigoare ar putea fi neconținut stricat de legea nouă, orice prevedere în timp ar fi cu neputință și ordinea juridică însăși ar fi amenințată pe măsură ce s-ar slăbi încrederea în securitatea drepturilor, în stabilitatea circuitului civil.... Dacă legea nouă nu ar respecta ceea ce a fost făcut în cadrul prevederilor legii vechi, încrederea ar dispărea și, odată cu ea, ar fi atinsă autoritatea legii, căci voința de a da ascultare permisiunilor, poruncilor și opiniilor legale, ar fi, desigur, în bună măsură demobilizată dacă cel ce s-a supus lor nu ar fi sigur că, procedând astfel, va sta sub scutul legii.”

În doctrina autohtonă se menționează în contextul dat că principiul neretroactivității le-

gii răspunde preocupării de securitate juridică, fiind o garanție pentru situațiile juridice legal create și consolidate sub imperiul legii vechi. Netroactivitatea reprezintă deci un factor de ordine și de securitate juridică, protejând drepturile subiective împotriva intervenției legiuitorului și împiedicând repunerea în discuție a drepturilor dobândite și a actelor vechi încheiate sub imperiul legii vechi [1, p. 458; 8, p. 110]. Mai mult, și Curtea Constituțională a Republicii Moldova a confirmat semnificația deosebită a principiului în cauză, subliniind: „principiul netroactivității legii urmărește protejarea libertăților, contribuie la adâncirea securității juridice și a certitudinii în raporturile interumane” [20].

Accesibilitatea și previzibilitatea legii. Accesibilitatea legii privește, în principal, aducerea la cunoștință publică a acesteia, care se realizează în principal prin publicarea actelor normative. Astfel, pentru ca o lege *lato sensu* să producă efecte juridice, trebuie să fie cunoscută de destinatarii săi; efectele legii se produc, prin urmare, după aducerea sa la cunoștință publică și după intrarea sa în vigoare [24, p. 13].

Într-o altă opinie, accesibilitatea și previzibilitatea legii presupun atât caracterul public al normei ca pe un element intrinsec al juridicității sale, claritatea conținutului ei, care să-i confere inteligibilitate, nu doar pentru specialistul în drept, ci și pentru orice persoană cu inteligență medie, dar și caracterul previzibil al revizuirilor normative. Aceste două concepte se află într-o strânsă legătură și într-o relație de interdependență, afirmându-se în acest sens că „accesibilitatea este condiția imanentă a previzibilității: pentru a prevedea trebuie mai întâi să ai acces la suficiente și comprehensibile informații pertinente. Sintagma „accesibil și previzibil” evocă, astfel, un lanț causal *sui generis*. Respectiv, accesibilitatea și previzibilitatea nu sunt doar o categorie-pereche formală, ci o unitate dialectică” [14, p. 53].

Există însă și o altă semnificație a noțiunii de accesibilitate, asociată exigenței previzibilității legii, și anume aceea care privește modul de receptare a conținutului actelor normative de către corpul social, în sensul de înțelegere a acestora. Norma juridică trebuie să fie clară, inteligibilă, întrucât cei cărora li se adresează trebuie nu doar să fie informați în avans asupra consecințelor ac-

telor și faptelor lor, ci să și înțeleagă consecințele legale ale acestora. În caz contrar, principiul *nemo censetur ignorare legem* nu ar mai putea fi aplicat, ceea ce ar avea grave consecințe asupra securității raporturilor sociale, a existenței societății în general [24, p. 13].

În bogata sa jurisprudență, CtEDO a subliniat importanța asigurării accesibilității și previzibilității legii, instituind și o serie de repere pe care legiuitorul național trebuie să le aibă în vedere pentru asigurarea acestor exigențe. Astfel, în cauze precum *Sunday Times c. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord* (1979), *Rekvenyi c. Ungariei* (1999), *Rotaru c. României* (2000), *Damman c. Elveției* (2005), Curtea a subliniat că „nu poate fi considerată «lege» decât o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite individului să-și regleze conduita. Individul trebuie să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat”; „o normă este previzibilă numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane să își corecteze conduita”; „în special, o normă este previzibilă atunci când oferă o anume garanție contra atingerilor arbitrare ale puterii publice”. Sub acest aspect, principiul securității juridice se corelează cu un alt principiu, dezvoltat în dreptul comunitar – principiul încrederii legitime [24, p. 16].

Așadar, principiul securității juridice presupune ca dreptul să fie **previzibil** și ca soluțiile juridice să rămână relativ stabile. Cerința previzibilității normelor de drept a fost ridicată chiar la rangul de principiu (principiul previzibilității sau al predictibilității normelor juridice). Respectarea acestui principiu conferă coerență sistemului normativ, fiind de natură să asigure o lină și amiabilă relaționare între autorități și cetățeni, pentru ca aceștia din urmă să nu fie surprinși de acte normative inopinate (deci abuzive), care să le prejudicieze interesele [25, p. 111].

Interpretarea unitară a legii constituie o altă exigență a principiului securității juridice și chiar dacă, în aparență, acest element al său aduce în prim-plan rolul instanțelor judecătorești, în realitate exigența vizează tot activitatea legislativă, deoarece de modul în care sunt elaborate, corelate, sistematizate actele legislative, depinde caracterul unitar al interpretării lor [24, p. 12-13].

După intrarea în vigoare a unui act normativ, la elaborarea căruia se presupune că au fost respectate regulile de tehnică legislativă, pe durata existenței acestuia pot interveni diferite evenimente legislative, cum sunt: modificarea, completarea, abrogarea, republicarea, suspendarea sau altele asemenea, în toate aceste cazuri revenind tot legiuitorului sarcina asigurării clarității și coerenței reglementării, precum și integrarea armonioasă a acesteia în sistemul de drept, pentru eliminarea pe cât posibil a divergențelor de interpretare.

Pe de altă parte, nu trebuie diminuat nici rolul instanțelor judecătorești la asigurarea securității juridice, ponderea căruia fiind subliniată mai ales în jurisprudența CtEDO. Acest lucru poate fi ușor dedus din următoarele raționamente expuse și exemplificate de către C. Danileț, care susține că în virtutea principiului securității juridice [13, p. 13-14]: - statul trebuie să respecte și să aplice într-o manieră previzibilă și coerentă legile pe care le-a adoptat; dispozițiile legale trebuie să fie accesibile publicului destinat și redactate cu suficientă claritate; - trebuie respectată regula *res judicata*, adică soluția definitivă a unei instanțe judecătorești nu poate fi repusă în discuție ulterior; procesul soluționat definitiv nu mai poate fi redeschis pentru a se proceda la o nouă examinare a cauzei; - hotărârile definitive trebuie puse în executare; - jurisprudența trebuie să fie unitară și constantă; în special la nivelul instanței supreme trebuie evitate deciziile contradictorii și asigurată coerența jurisprudenței.

Prin urmare, elementele pe care se bazează principiul securității juridice sunt *certitudinea* și *predictibilitatea dreptului*. Acestea sunt necesare pentru a menține încrederea legitimă a cetățenilor în activitatea instanțelor.

Din câte se poate observa, certitudinea și predictibilitatea dreptului privește atât legea, cât și jurisprudența. Atunci când în cauzele care conțin situații de fapt similare și în care sunt aplicabile aceleași dispoziții legale se adoptă hotărâri judecătorești diferite, chiar opuse, există o situație de jurisprudență neunitară sau divergență de jurisprudență [13, p. 14], fapt ce afectează în mod considerabil securitatea juridică a relațiilor sociale.

Din perspectiva dată se poate susține că securitatea juridică este parte intrinsecă a securității

sociale, componentă care denotă raporturile constructive dintre cetățean și puterile legislative și judecătorească ale statului [18, p. 187].

În **concluzie**, apreciem alături de alți doctrinari [24, p. 17; 15, p. 116] că asigurarea respectării principiului securității juridice pentru existența statului de drept trebuie să reprezinte o prioritate și implică acordarea unei importanțe cât mai mari calității legii. Ca atare, chiar dacă inflația legislativă și complexitatea legilor pot fi justificate prin factori istorici, sociologici, politici, economici, este necesar totuși un efort susținut de reducere a excesului normativ și de supunere a normelor edictate exigențelor securității juridice. Este vorba de un efort care privește, în primul rând, pe legiuitor, care trebuie să pornească de la diagnosticarea problemelor și identificarea de remedii adecvate. Primul pas constă în fundamentarea riguroasă a activității de legiferare pe principiile tehnicii legislative și în creșterea accesibilității și previzibilității normelor juridice.

În același timp, o preocupare distinctă trebuie să rămână activitatea jurisdicțională și interpretarea uniformă a legii în activitatea acesteia, în vederea asigurării rolului puterii judecătorești de garant final al securității juridice a relațiilor sociale în statul de drept.

Bibliografia:

1. Avornic Gh. *Teoria generală a statului și dreptului: Tratat*. vol. I. Chișinău, 2009.
2. Brad I. *Revocarea actelor administrative*. București: Universul Juridic, 2009.
3. Calmes S. *Du principe de protection de la confiance légitime en droits allemand, communautaire et francais*, Thèse. Paris: Dalloz, 2001.
4. CEDO, Cameră, Hotărârea din 2 noiembrie 2010, în cauza Ștefănică ș.a. c. România (Monitorul Oficial al României nr. 175 din 11 martie 2011).
5. CEDO, Plen, Hotărârea din 13 iunie 1979, în cauza Marckx c. Belgia *apud* Duminică R. *Criza legii contemporane*. București: C.H. Beck, 2014.
6. CJCE, Cauza C-74/74, CNTA SA împotriva Comisiei Comunităților Europene, Hotărârea din 15 iunie 1976 *apud* C. Fl. Costaș *Principiul securității juridice*. În: R.R.F., 2008, nr. 7.

7. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.08.1994, nr.1.
8. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Arc, 2012.
9. *Constituția României – Comentariu pe articole*. Coordonatori I. Muraru, E.S. Tănăsescu. București: C.H. Beck, 2008.
10. *Constituția României* din 21 noiembrie 1991 (revizuită în 2003). În: MO al României nr. 233 din 21.11.1991, republicată în MO nr. 767 din 31 octombrie 2003.
11. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, din 04.11.1950, adoptată la Roma la 04.11.1950 și intrată în vigoare la 03.09.1953. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.02.1998 (Publicată în Tratatate Internaționale Nr. 1 din 01.01.1998).
12. Cristau A. *L'exigence de sécurité juridique*. In: Recueil Dalloz-Sirey (D.) Croniques, 2002. [resurs electronic]: http://credo-multimedia.comBib_num/Articles%20New/Antoine%20Cristau,%20L'exigence%20de%20s%C3%A9curit%C3%A9%20juridique.pdf.
13. Danileț C. *Studiu cu privire la unificarea practicii judiciare și asigurarea principiului securității raporturilor juridice în Republica Moldova: Evaluare și propuneri*. Strategia de reformare a sectorului justiției. Chișinău: S. n., 2014. 56 p.
14. Deleanu I. *Accesibilitatea și previzibilitatea legii în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții Constituționale a României*. În: Dreptul, 2011, nr. 8.
15. Duminică R. *Criza legii contemporane*. București: C.H. Beck, 2014. 162 p.
16. Eliescu M. *Aplicarea legii civile în timp și spațiu, Conflictele de legi*. În: Tratat de drept civil, vol. I, Partea generală, de Tr. Ionașcu ș.a. București: Ed. Academiei, 1967.
17. François L. *Le problème de la sécurité juridique*. In: La sécurité juridique. Liège: Jeune Barreau de Liège, 1993.
18. Frolu S. *Securitatea juridică în paradigma securității naționale. Considerații și determinări conceptuale*. În: Echilibrul de putere și mediul de securitate, Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, din 17-18 noiembrie 2011. București: Ed. Universității naționale de apărare „Carol I”, 2011, p. 185-198.
19. Fromont M. *Le principe de sécurité juridique*. În: AJDA, L'actualité juridique. Droit administratif, nr. special. Paris: Dalloz, 1996.
20. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității art. II alin. (2) din Legea nr.186-XVI din 29 iunie 2006 “Pentru modificarea și completarea Legii nr.1225-XII din 8 decembrie 1992 privind reabilitarea victimelor represiunilor politice” și art.12 alin. (8) din Legea nr.1225-XII din 8 decembrie 1992 în redacția Legii nr.186-XVI din 29 iunie 2006, nr. 16 din 12.06.2007. În: Monitorul Oficial nr.86-89/14 din 22.06.2007
21. Lambert P. *Le principe général de la sécurité juridique et les validations législatives*. In: Sécurité juridique et fiscalité. Bruxelles: Bruylant, 2003.
22. Pătulea V. *Tratat de management juridic și jurisdicțional*. București: IRDO, 2010.
23. Popescu S., Țândăreanu V. *Securitatea juridică și complexitatea dreptului în atenția Consiliului de Stat francez*. În: Buletin de informare legislativă, 2007, nr. 1, p. 3-6.
24. Predescu I., Safta M. *Principiul securității juridice, fundament al statului de drept. Repere jurisprudențiale*. În: Buletinul Curții Constituționale, 2009, nr. 1.
25. Trăilescu A.A. *Predictibilitatea normelor și stabilitatea raporturilor juridice – componente ale legalității actelor administrative*. În: Curentul Juridic, 2011, nr. 1, p. 106-117.
26. Iacub I., Costachi Gh. *Reflecții asupra securității juridice în statul de drept*. În: Legea și Viața, 2015, nr. 5, p. 4-9.